

การพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา
เพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา*
DEVELOPING SYSTEMS AND MECHANISMS FOR THE MANAGEMENT OF
RESEARCH WORK IN BUDDHISM TO ENHANCE WISDOM AND ETHICS BASED ON
INTEGRATED BUDDHIST PRINCIPLES

พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษณา กิตติโสภณ)*, พระมหาบุญยืน ญาณโสภณ, กมลาค พุทธานธิพงษ์,
บดินทร์ภัทร์ สายบุตร, ถาวร ภูษา, มุกรวี ฉิมพะเนาว์, เดชฤทธิ์ โอธูสุ

Phrakhrusuthikittibundit (Krisada Kittisobhano)*, Phramaha Boonyuen Yanasobhono, Kamalas Phuwachanathiphong,
Bodinphat Saibut, Thawon Phusa, Mukrawee Chimphanao, Decharit Otsu

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา ประเทศไทย

Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya, Thailand

*Corresponding author E-mail: krisada.sae@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ 1) สังเคราะห์งานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา 2) พัฒนาระบบการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา และ 3) พัฒนากลไกการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสานวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร คุณภาพ และปริมาณ โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ ได้แก่ การสังเคราะห์งานวิจัย จำนวน 30 เรื่อง การออกแบบและทดสอบระบบ BRL กับกลุ่มผู้ใช้ 100 คน และผู้เชี่ยวชาญ 5 คน การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูล 3 ด้าน ได้แก่ เชิงเอกสารวิธีการสังเคราะห์เชิงวิเคราะห์ เชิงปริมาณใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ค่า และ เชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า 1) การสังเคราะห์งานวิจัย 30 เรื่องสะท้อนการนำหลักธรรม ได้แก่ ไตรสิกขา อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ มาประยุกต์ร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่ด้านการศึกษา การจัดการ และการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ที่สนับสนุนการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมในระดับบุคคล ชุมชน และสถาบัน 2) ระบบ BRL ประกอบด้วย 6 โมดูล ได้แก่ ฐานข้อมูลงานวิจัย การพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ การประเมินคุณภาพงานวิจัย การสร้างเครือข่าย พื้นที่ต้นแบบ และการสังเคราะห์เชิงนโยบาย ผลการประเมินระบุว่าระบบมีความเหมาะสม ใช้งานได้จริง และช่วยให้การเข้าถึงองค์ความรู้เป็นระบบและลดความซ้ำซ้อนของงานวิจัย และ 3) กลไกการบริหารจัดการงานวิจัย จำนวน 20 กลไกที่พัฒนาขึ้นครอบคลุมการกำหนดทิศทางวิจัย การพัฒนานักวิจัย การจัดทำฐานข้อมูลกลาง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายวิชาการ ทำให้การจัดการงานวิจัยมีความเป็นระบบและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ในระดับสังคม โดยกลไกเหล่านี้สะท้อนการเชื่อมโยงหลักธรรมกับเครื่องมือสมัยใหม่เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

คำสำคัญ: กลไกการวิจัย, ปัญญาและคุณธรรม, พระพุทธศาสนา, พุทธนวัตกรรม, ระบบงานวิจัย

Abstract

The main objectives of this research article are: 1) Synthesize research on Buddhism; 2) Develop a management system for Buddhist research; and 3) Develop mechanisms for Buddhist research management to foster wisdom and ethics. The study uses a mixed-methods approach documentary, qualitative, and quantitative research conducted in three phases: synthesizing 30 research papers; designing and testing the BRL system with 100 users and expert validation; and conducting interviews and focus groups. Data analysis involved documentary analysis, quantitative statistics, and qualitative content analysis. The research findings are as follows: 1) The synthesis of the 30 research papers reflects the application of Dhamma principles-specifically, the Threefold Training (Tisikkha), the Four Paths of Accomplishment (Iddhipada), and the Four Bases of Social Solidarity (Sangahavatthu)-integrated with modern disciplines in education, management, and community development. This integration has resulted in a body of knowledge that supports the development of wisdom and ethics at the individual, community, and institutional levels. 2) The BRL system consists of six modules: a research database, curriculum and learning media development, research quality assessment, network building, model areas, and policy synthesis. Evaluation results indicated that the system was appropriate, functional, and effective in organizing Buddhist-related research, reducing duplication, and enhancing accessibility to research outputs. Additionally, the BRL system supports users by streamlining information retrieval, promoting collaboration among researchers, and ensuring effective dissemination of research findings. These benefits enhance the management, accessibility, and impact of Buddhist research. and 3) The 20 developed research management mechanisms encompass setting research directions, researcher development, establishing a central database, utilizing digital technology, and building academic networks. These mechanisms render research management systematic and practically applicable at the societal level. Furthermore, they reflect the connection between Dhamma principles and modern tools to efficiently and continuously support the advancement of research on Buddhism.

Keywords: Buddhism, Buddhist Innovation, Management Mechanisms, Research System, Wisdom and Ethics

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางปัญญาและคุณธรรมที่ดำรงอยู่คู่สังคมไทยมาอย่างยาวนาน (พระครูปลัดเสนาะ วิสุทฺโธ และคณะ, 2567) คำสอนในพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาได้รับการสืบทอดไม่เพียงเพื่อการปฏิบัติศาสนกิจ หากยังเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนปรัชญาและจริยธรรมซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ได้อย่างกว้างขวาง ในยุคที่สังคมเผชิญความเปลี่ยนแปลงรวดเร็วจากโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ พระพุทธศาสนาจึงยังคงมีคุณค่าในการเป็นกรอบคิดที่ช่วยชี้นำชีวิตให้ตั้งอยู่บนความสุขและความเจริญ (พระครูภาวนานิกจโสมณ (ทนากกร วรญาโณ), 2568) การพัฒนาคนด้วยพระพุทธศาสนา คือ การสร้างคุณภาพชีวิตที่มั่นคงและมีความสุข โดยใช้หลักธรรมเป็นพลังขับเคลื่อน (พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกร) และคณะ, 2567)

แม้งานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาจะได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้น แต่ภาพรวมของการพัฒนายังสะท้อนข้อจำกัดหลายด้าน งานจำนวนมากยังคงกระจุกตัวอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์และไม่กระจายสู่สถาบันอื่นอย่างทั่วถึง การบูรณาการองค์ความรู้จากงานวิจัยต่าง ๆ ยังไม่เด่นชัด ทำให้ไม่สามารถสร้างความต่อเนื่องและความเชื่อมโยงที่เพียงพอ อีกทั้งยังเผชิญปัญหาการขาดแคลนนักวิจัยรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพในการสืบทอดและพัฒนางานต่อเนื่อง ข้อจำกัดด้านงบประมาณและเครือข่ายความร่วมมือก็เป็นอุปสรรคที่ทำให้การวิจัยทางพระพุทธศาสนา ยังไม่สามารถขับเคลื่อนเป็นพุทธนวัตกรรมที่ก่อผลเชิงสังคมได้เต็มที่ ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบและกลไกที่สามารถเพิ่มคุณภาพงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาและทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมวงกว้าง (อภิญาณ์ ฉัตรช่อฟ้า และคณะ, 2567); (พระราชวัชรสารบัณฑิต (ประสาร จันทสาโร) และคณะ, 2566)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในฐานะสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์มีพันธกิจสำคัญ ทั้งด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัยและการสร้างนวัตกรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การบรรลุพันธกิจเหล่านี้ต้องอาศัยระบบการจัดการงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพ งานวิจัยที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการขาดบุคลากรวิจัยรุ่นใหม่ การจัดการงบประมาณที่ยังไม่เป็นระบบ การขาดเครื่องมือที่ทันสมัย และการไม่มีระบบควบคุมคุณภาพงานวิจัยที่เข้มแข็ง สถานการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การออกแบบระบบและกลไกใหม่ เช่น ห้องวิจัยพุทธศาสตร์อัจฉริยะ (Intelligent Buddhist Research Room: IBRR) ซึ่งประกอบด้วย ฐานข้อมูลนักวิจัย เครื่องมือวิจัย หลักสูตรฝึกอบรม และพื้นที่ต้นแบบสังคมสันติสุข โดยมีคณะกรรมการและกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน การสร้างระบบลักษณะนี้ถือเป็นแนวทางที่สามารถเพิ่มคุณภาพของงานวิจัยทางพระพุทธศาสนาและทำให้นำไปใช้ได้จริงในสังคม อีกทั้งยังช่วยยกระดับศักยภาพของมหาวิทยาลัยในการสร้างผลงานที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านปัญญาและคุณธรรม

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น หากไม่ได้รับการแก้ไขหรือบรรเทา จะส่งผลกระทบต่อการทำวิจัยและการสร้างพุทธนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ กล่าวคือ นักวิจัยรุ่นใหม่ขาดประสบการณ์ในการพัฒนางานวิจัยอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลให้มหาวิทยาลัยได้รับการจัดสรรงบประมาณที่ลดน้อยลง และส่งผลกระทบต่อประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัย คุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่ลดน้อยลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงมีความจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อสร้าง

ความเข้มแข็งและธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการแผนงานและโครงการ รวมถึงการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ การพัฒนาระบบต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป เพื่อตบวิสัยทัศน์พันธกิจของมหาวิทยาลัย รวมถึงการเข้าสู่มหาวิทยาลัยกลุ่มที่สี่ด้านปัญญาและคุณธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม
2. เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม
3. เพื่อพัฒนากรอบการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการรวบรวมวิเคราะห์ และสังเคราะห์งานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา โดยใช้งานวิจัยด้านการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกว.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 จำนวน 30 เรื่อง เป็นงานวิจัยเป้าหมายในการสังเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณใช้การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องในระบบกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ ซึ่งช่วยให้ได้ข้อมูลทั้งในมิติของจำนวนและเนื้อหาที่สะท้อนความเข้าใจในเชิงลึก รูปแบบการวิจัยดังกล่าวถูกเลือกใช้เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาพัฒนาระบบ และออกแบบกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างครอบคลุมและมีความน่าเชื่อถือ ทั้งยังเอื้อต่อการสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายและการนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ คือ นักวิจัยในระบบการวิจัย กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 2,233 รูป/คน ครอบคลุมทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ผู้ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและสามารถสะท้อนข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริง

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย นักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องที่มีบทบาทในกระบวนการวิจัยทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และระดับเครือข่าย โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่

2.1 กลุ่มผู้ใช้งานระบบ จำนวน 100 รูปหรือคน ที่เข้าร่วมการทดลองใช้งานระบบ ระหว่างเดือนเมษายนถึงสิงหาคม พ.ศ. 2568 คณะผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) โดยอ้างอิงเกณฑ์ของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. ที่ระบุว่า สำหรับประชากร (Population) ขนาดใหญ่และไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน การใช้กลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 96 คน จะให้ผลการวิเคราะห์ที่มีความน่าเชื่อถือในระดับร้อยละ 95 ดังนั้น จำนวน 100 คน จึงถือว่าเพียงพอ (Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., 1970) โดยเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

(Purposive Sampling) จากผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นนักวิจัย อาจารย์ นิสิต และประชาชนทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา และมีประสบการณ์ในการทำงานหรือเข้าถึงระบบวิจัย

2.2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Experts) จำนวน 5 ท่าน เลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ครอบคลุมทั้ง 5 สาขาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระพุทธศาสนา การวิจัย การศึกษา เทคโนโลยีสารสนเทศ และการวัดผลประเมินผล เพื่อให้การประเมินระบบ BRL ครอบคลุมหลายมิติและสะท้อนคุณภาพเชิงองค์รวม

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดใน ระยะที่ 2 และ 3 ดังนี้ ระยะที่สอง เป็นการพัฒนาระบบการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม ด้วยการจัดกิจกรรมระดมความคิด (Brainstorming) โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ (Experts) จำนวน 10 รูปหรือคน เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งคัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ส่วนระยะที่สาม เป็นการพัฒนากลไกการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 18 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้ทรงคุณวุฒิ (Experts) จำนวน 10 รูปหรือคน ซึ่งทั้งหมดคัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยประกอบด้วย พระสังฆาธิการ นักวิชาการมหาวิทยาลัย ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้นำชุมชน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในส่วนของเชิงปริมาณ คือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอ้างอิงกรอบแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แบบสอบถามแบ่งออกเป็นสามส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ แบบสอบถามวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการงานวิจัย และแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาระบบและกลไกการวิจัยด้านพระพุทธศาสนา แบบสอบถามใช้มาตราประมาณค่า 5 ระดับตั้งแต่มากที่สุดถึงน้อยที่สุด เพื่อสะท้อนความคิดเห็นได้อย่างมีระบบและวัดทัศนคติที่หลากหลายของผู้ตอบได้อย่างรอบด้าน ส่วนเครื่องมือเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แนวคำถามสนทนากลุ่ม และแบบสังเกต เครื่องมือเหล่านี้ถูกออกแบบเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนประสบการณ์ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะอย่างตรงไปตรงมา ครอบคลุมทั้งประเด็นเชิงนโยบาย กระบวนการดำเนินงาน และการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในระดับชุมชน

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและการวิจัยทางสังคมศาสตร์ประเมินความสอดคล้องของข้อคำถาม ผลการประเมินถูกนำมาคำนวณค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) พบว่า มีค่าไม่ต่ำกว่า 0.50 ทุกข้อ แสดงว่ามีความตรงตามเนื้อหาในระดับที่น่าเชื่อถือ นอกจากนี้ ยังได้ทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มจริง แล้วนำผลมาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ซึ่งได้ค่ามากกว่า 0.80 แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นสูง สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงได้อย่างมั่นใจ การใช้เครื่องมือทั้งสองลักษณะพร้อมการตรวจสอบคุณภาพเช่นนี้ช่วยให้ข้อมูลที่ได้นั้นมีความกว้างและความลึก สามารถสะท้อนภาพรวมของสถานการณ์จริงและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบวิจัยทางพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะสำคัญ ได้แก่

ระยะที่หนึ่ง เป็นการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการงานวิจัย โดยใช้แบบสอบถามกับนักวิจัยในระบบ ววน. ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 2,233 รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณที่สะท้อนความคิดเห็นโดยรวมเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาในอนาคต ระยะนี้เป็นพื้นฐานสำหรับการกำหนดกรอบแนวคิดและองค์ประกอบของระบบที่จะพัฒนาต่อไป

ระยะที่สอง มุ่งเน้นการพัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากสามกลุ่ม คือ ระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการ และระดับเครือข่าย การเก็บข้อมูลในระยะนี้ช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการออกแบบระบบ ห้องวิจัยพุทธศาสตร์อัจฉริยะ รวมทั้งรูปแบบของกลไกที่จะใช้ในการขับเคลื่อนงานวิจัย

ระยะที่สาม เป็นการทดลองใช้ระบบที่พัฒนาขึ้นในสถานการณ์จริง ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการและการประเมินผลจากผู้เกี่ยวข้อง เพื่อทดสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสมของระบบที่ออกแบบไว้ ก่อนนำผลไปปรับปรุงและสรุปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การดำเนินการทั้งสามระยะนี้ทำให้การเก็บข้อมูลมีความต่อเนื่องครอบคลุม และสามารถสะท้อนทั้งภาพรวมเชิงปริมาณและรายละเอียดเชิงคุณภาพได้อย่างครบถ้วน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยทั้งการวิเคราะห์เชิงปริมาณและการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามของนักวิจัย จำนวน 2,233 รูป/คน ถูกนำมาประมวลผลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาระบบการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวช่วยให้เห็นภาพรวมของทิศทางการพัฒนาที่ต้องการในระดับมหาวิทยาลัยและระดับเครือข่าย

ในส่วนของคุณภาพเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ข้อความตามประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วตีความเพื่อหาความหมายร่วมและข้อสรุปที่สะท้อนทัศนะของผู้ให้ข้อมูล การวิเคราะห์ทั้งสองลักษณะนี้ถูกบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อสร้างข้อค้นพบที่มีทั้งความกว้างและความลึก อันจะนำไปสู่การออกแบบระบบและกลไกที่มีความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ได้จริง

ผลการวิจัย

1. การสังเคราะห์งานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา การสังเคราะห์งานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนาในครั้งนี้ ได้อาศัยการรวบรวมงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ 2566 รวมทั้งสิ้น 30 เรื่อง เพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบและสังเคราะห์องค์ความรู้ในประเด็นสำคัญ ผลการสังเคราะห์สะท้อนให้เห็นว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีเป้าหมายร่วมกันในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมของบุคคลและสังคม ทั้งนี้ วิธีการศึกษาที่ใช้มีความหลากหลาย

ตั้งแต่งานเชิงเอกสาร งานภาคสนาม ไปจนถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ได้ข้อค้นพบที่มีความลึกซึ้งและรอบด้าน ผลงานวิจัยบางส่วนมุ่งเน้นไปที่การบูรณาการหลักธรรมเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การศึกษา การจัดการความรู้ และการพัฒนาสังคม ขณะที่อีกหลายเรื่องให้ความสำคัญกับการสร้างรูปแบบหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชน เช่น รูปแบบการพัฒนาสังคมพหุวัฒนธรรมให้สมานฉันท์ หรือทฤษฎีการบูรณาการพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การสังเคราะห์งานวิจัยทั้ง 30 เรื่องจึงมีได้เพียงนำเสนอข้อค้นพบในลักษณะรายงานผลแต่ละกรณี แต่ได้ช่วยเชื่อมโยงองค์ความรู้และกรอบแนวคิดให้เห็นความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมในหลากหลายมิติของสังคมไทยและสังคมโลก

เมื่อพิจารณาแนวโน้มของการสังเคราะห์งานวิจัยดังกล่าว สามารถชี้ให้เห็นทิศทางสำคัญหลายประการ ประการแรก งานวิจัยมีการขยายตัวจากการเน้นการอธิบายหลักธรรมเชิงทฤษฎี ไปสู่การสร้างแบบจำลองและต้นแบบการปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในระดับพื้นที่และชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของสังคมปัจจุบันที่มุ่งแสวงหาคำตอบเชิงปฏิบัติในการแก้ปัญหาคุณธรรมและปัญญา ประการที่สอง งานวิจัยจำนวนมากได้หันมาเชื่อมโยงกับกรอบการพัฒนาสากล โดยเฉพาะเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ ทำให้เกิดการบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การจัดการสิ่งแวดล้อม การสร้างสุขภาวะองค์กรรวม หรือการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ประการที่สาม การวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเริ่มให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน ทั้งสถาบันสงฆ์ ภาควิชาการ หน่วยงานรัฐ เอกชน และชุมชน ทำให้องค์ความรู้ที่ได้ไม่เพียงแต่มีความสมบูรณ์ในเชิงวิชาการ แต่ยังสะท้อนความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริงในระดับนโยบายและการพัฒนาสังคมโดยรวม ดังนั้น แนวโน้มของการสังเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้จึงชี้ว่าพระพุทธศาสนามีศักยภาพที่จะเป็นฐานคิดและกรอบปฏิบัติที่สามารถตอบโจทย์การพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและสังคม หากได้รับการจัดการและต่อยอดอย่างเป็นระบบ การสังเคราะห์จึงไม่เพียงตอกย้ำความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะภูมิปัญญา แต่ยังชี้ช่องทางในการพัฒนาглобалการบริหารจัดการงานวิจัยที่สามารถขับเคลื่อนการสร้างปัญญาและคุณธรรมอย่างยั่งยืนในอนาคต ซึ่งสามารถสรุป ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 กรอบพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมหลายระดับ

หลักธรรม	การบูรณาการ	ศาสตร์สมัยใหม่ที่เชื่อมโยง	กลไก/นวัตกรรมที่เกิดขึ้น	ผลลัพธ์ด้านปัญญาและคุณธรรม
ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)	ทำหน้าที่เป็น โครงหลักของการ พัฒนามนุษย์ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว เยาวชน จนถึง ชุมชน	พุทธจิตวิทยา การคิด เชิงวิจารณ์ญาณ ทฤษฎี พัฒนาการทางสติปัญญา ทฤษฎีการเรียนรู้ การดูแล แบบประคับประคอง ฯลฯ	โปรแกรมฝึกทักษะคิด เชิงวิจารณ์ญาณ นวัตกรรม การเรียนรู้วิถีใหม่ หลักสูตร พลเมืองดิจิทัล พุทธวิถีดูแล ผู้ป่วยระยะสุดท้าย นวัตกรรมการสอนสำหรับ ผู้พิการทางการได้ยิน ฯลฯ	พัฒนาทักษะคิดขั้นสูง สติ สมาธิ ปัญญา จริยธรรมดิจิทัล สุขภาวะ จิต การยอมรับความจริง (อริยสัจ ไตรลักษณ์) ความเข้มแข็งทางจิตใจ ของครอบครัวและ เยาวชน

ตารางที่ 1 กรอบพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมหลายระดับ (ต่อ)

หลักการ	การบูรณาการ	ศาสตร์สมัยใหม่ที่เชื่อมโยง	กลไก/นวัตกรรมที่เกิดขึ้น	ผลลัพธ์ด้านปัญญาและคุณธรรม
อิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)	เป็นกลไก ขับเคลื่อนการลง มือทำและ นวัตกรรม ทั้งด้าน เศรษฐกิจชุมชน การเรียนรู้ และ การแก้ปัญหา เชิงโครงสร้าง	เศรษฐกิจสร้างสรรค์ Creative Economy การจัดการธุรกิจชุมชน Circular Economy นวัตกรรมการท่องเที่ยว ทฤษฎีแรงจูงใจ และ การจัดการนวัตกรรม การศึกษา	โมเดลพัฒนาสัมมาชีพจาก ขยะรีไซเคิล การยกระดับ งานหัตถกรรมสร้างสรรค์ การพัฒนาศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ การสร้าง นวัตกรรมพื้นที่การเรียนรู้ เช่น Buddhist Sand Box รูปแบบการฝึกนวัตกรรม ทักษะการคิด ฯลฯ	เกิดฉันทะในการทำงาน สุจริต ความเพียร การใคร่ครวญปรับปรุง งานอย่างเป็นระบบ เกิดผลิตภัณฑ์/กิจกรรม สร้างสรรค์ เพิ่มรายได้ ชุมชน โดยไม่ละทิ้งมิติ ศีลธรรม
สังคหัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อถลจริยา สมานัตตตา)	ทำหน้าที่เป็น ฐานคุณธรรม เชิงสัมพันธ์และ สันติภาพสำหรับ สังคมพหุ วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ และ สังคมเสี่ยงความ ขัดแย้ง	ทฤษฎีการมีส่วนร่วม เครือข่ายทางสังคม ทูตทาง วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ศึกษา สังคมพหุวัฒนธรรม สันติ ศึกษา	รูปแบบอยู่ร่วมกันอย่าง สมานฉันท์ในนครแม่สอด การพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ การสร้างเครือข่ายท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมข้ามพรมแดน โครงการลดความยากจน เชิงโครงสร้าง การสร้าง ภูมิคุ้มกันต่อโครงการ โรงไฟฟ้าขยะ แนวคิด มิตรภาพระหว่างศาสนา ฯลฯ	เกิดความไว้วางใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล การยอมรับความต่าง ทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวิถีชีวิต ลดความขัดแย้ง เพิ่มทุน ทางสังคมและสันติสุข

สรุปได้ว่า ข้อค้นพบใหม่ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยทั้ง 30 เรื่อง สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาจริงในสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยสามารถจำแนกกลุ่มองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญได้เป็น 4 กลุ่มหลัก กลุ่มแรก คือ การสร้างทฤษฎีและโมเดลเชิงแนวคิด ซึ่งเป็นการยกระดับองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นที่ยอมรับในเชิงวิชาการสากล เช่น การสร้างทฤษฎีการบูรณาการพุทธศาสนา (BI Theory) เพื่อเป็นกรอบในการเชื่อมโยงพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ หรือการนำเสนอโมเดลเรื่องมิตรภาพเชิงบูรณาการระหว่างศาสนาต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือสร้างสันติสุข กลุ่มที่สอง คือ การพัฒนานวัตกรรมรูปแบบและกระบวนการ (Process Innovation) ซึ่งเป็นกลุ่มที่พบมากที่สุด โดยเป็นการออกแบบกระบวนการหรือกิจกรรมที่บูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการพัฒนาในมิติต่าง ๆ เช่น รูปแบบการจัดการมรดกวัฒนธรรมโดยชุมชน (BMS Model) รูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจน (CMPAC Model) รูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Buddhist Sand Box) และรูปแบบการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามแนวพุทธวิธี กลุ่มที่สาม คือ การสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาและหลักสูตร ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับโลกยุคใหม่ เช่น โปรแกรมการฝึกทักษะการรู้คิดเชิงวิจารณ์ญาณชุดความรู้และสื่อสร้างสรรค์สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ และหลักสูตรการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล และกลุ่มสุดท้าย

คือ การสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และสัมมาชีพ ซึ่งเป็นการนำภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและหลักธรรมมาต่อยอด ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้จริง เช่น การยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ และการพัฒนาสัมมาชีพจากการรีไซเคิลขยะ โดยภาพรวมแล้ว องค์ความรู้ใหม่ทั้งหมดล้วนมีลักษณะร่วมกัน คือ การเป็นองค์ความรู้เชิงประยุกต์ที่มุ่งเน้นการสร้างผลกระทบเชิงบวกให้แก่สังคมอย่างเป็นรูปธรรม

2. ระบบการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ระบบการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่ถูกพัฒนาขึ้นในการศึกษาคั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างกลไกกลางที่สามารถรวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์ และเผยแพร่ผลงานวิจัยได้อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ระหว่างนักวิจัย พระสงฆ์ฆาติการ ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ระบบดังกล่าวถูกออกแบบในลักษณะของห้องปฏิบัติการวิจัยพระพุทธศาสนา (Buddhist Research Lab: BRL) ที่ไม่เพียงทำหน้าที่จัดการฐานข้อมูลงานวิจัย แต่ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมที่สามารถต่อยอดผลวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม องค์ประกอบของระบบ BRL ประกอบด้วย 6 โมดูลหลักที่เชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ได้แก่ โมดูลฐานข้อมูลที่จัดเก็บผลงานวิจัยและองค์ความรู้เชิงพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ โมดูลการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ที่ช่วยแปลงงานวิจัยให้เข้าถึงผู้เรียนและผู้สนใจทั่วไป โมดูลการประเมินคุณภาพที่ทำหน้าที่กำกับติดตามและตรวจสอบมาตรฐานของงานวิจัย โมดูลการสร้างเครือข่ายที่เปิดโอกาสให้นักวิจัยจากหลากหลายสถาบันและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โมดูลพื้นที่ต้นแบบที่นำงานวิจัยไปทดลองใช้จริงในวัด โรงเรียน และชุมชน และโมดูลการสังเคราะห์เชิงนโยบายที่รวบรวมผลลัพธ์ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์และเชิงสังคม

ระบบ BRL ได้ผ่านการทดสอบกับกลุ่มผู้ใช้งาน จำนวน 100 คน ซึ่งประกอบด้วย นักวิจัย นักศึกษา และผู้ที่สนใจด้านพระพุทธศาสนา รวมถึงได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ที่มีความรู้ทั้งด้านพระพุทธศาสนาและการวิจัย ผลการประเมินชี้ชัดว่าระบบมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง ทั้งในเชิงการจัดการองค์ความรู้และการพัฒนาศักยภาพของผู้ใช้ โดยผู้ใช้งานส่วนใหญ่เห็นว่าระบบช่วยให้การเข้าถึงงานวิจัยสะดวก รวดเร็ว และมีความเป็นปัจจุบัน ขณะที่ผู้เชี่ยวชาญยืนยันว่าระบบสามารถยกระดับคุณภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาได้ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการลดความซ้ำซ้อนของงานวิจัย การเชื่อมโยงงานวิจัยกับการปฏิบัติจริง หรือการขยายผลไปสู่การสร้างเครือข่ายเชิงพระพุทธศาสนาในระดับสังคมกว้าง การออกแบบระบบในลักษณะห้องปฏิบัติการยังช่วยให้การบริหารจัดการงานวิจัยมีความยืดหยุ่น สามารถปรับใช้กับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมร่วมสมัยที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลและองค์ความรู้ต้องสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา การมีระบบเช่นนี้จึงทำให้พระพุทธศาสนาไม่ถูกจำกัดอยู่ในห้องเรียน หรือคัมภีร์ แต่ถูกแปลงเป็นองค์ความรู้ที่สามารถเรียนรู้ ใช้งาน และสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคมได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ตารางที่ 2 ผลการประเมินประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา (BRL) จากผู้เชี่ยวชาญ

ลำดับ	รายการประเมินรายด้าน	ผลการวิเคราะห์			
		$\bar{x}$	S.D.	ร้อยละ	ระดับประสิทธิภาพ
1	ด้านการตรงตามความต้องการของผู้ใช้ระบบ	4.60	0.55	92.0	มากที่สุด

ตารางที่ 2 ผลการประเมินประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญหาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา (BRL) จากผู้เชี่ยวชาญ (ต่อ)

ลำดับ	รายการประเมินรายด้าน	ผลการวิเคราะห์			
		$\bar{x}$	S.D.	ร้อยละ	ระดับประสิทธิภาพ
2	ด้านการงานได้ตามฟังก์ชันการทำงาน	4.60	0.55	92.0	มากที่สุด
3	ด้านความง่ายต่อการใช้งานระบบ	4.80	0.45	96.0	มากที่สุด
	รวม	4.67	0.52	93.3	มากที่สุด

3. กลไกการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญหาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ประกอบด้วย 1) การกำหนดทิศทางงานวิจัยโดยอิงหลักพระพุทธรธรรมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม 2) การจัดทำฐานข้อมูลงานวิจัยกลางที่สามารถเข้าถึงได้สะดวก 3) การอบรมและพัฒนานักวิจัยตามหลักไตรสิกขา 4) การประเมินคุณภาพงานวิจัยโดยยึดหลักกาลามสูตรเป็นแนวทาง 5) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยหลักสังคหวัตถุ 6) การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรตามหลักสัมมาอาชีวะ 7) การกำกับติดตามงานวิจัยโดยอาศัยหลักอิทธิบาทสี่ 8) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและต่างประเทศที่บูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ 9) การพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเข้าใจง่าย 10) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดเก็บและเผยแพร่องค์ความรู้โดยยึดหลักสัมมาทิฐิ 11) การถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เยาวชนและคนรุ่นใหม่โดยอาศัยพรหมวิหารสี่ 12) การส่งเสริมงานวิจัยเชิงพื้นที่ที่ตอบสนองวิถีชีวิตของชุมชน 13) การกำหนดมาตรฐานการวิจัยด้านพระพุทธศาสนาให้เทียบได้กับมาตรฐานสากล 14) การสร้างศูนย์กลางทางวิชาการเพื่อรวบรวมองค์ความรู้และเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ 15) การสนับสนุนการวิจัยแบบสหวิทยาการที่เชื่อมโยงพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ 16) การจัดทำระบบพี่เลี้ยงนักวิจัยโดยใช้หลักกัลยาณมิตร 17) การเผยแพร่ผลงานวิจัยในรูปแบบสื่อร่วมสมัยที่เข้าถึงประชาชนได้ง่าย 18) การพัฒนาเครื่องมือวัดผลด้านปัญหาและคุณธรรมโดยยึดหลักไตรสิกขาเป็นฐาน 19) การส่งเสริมการวิจัยที่เน้นการแก้ไขปัญหาสังคมตามแนวทางอริยสัจสี่ และ 20) การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างคณะสงฆ์ นักวิชาการ และชุมชนเพื่อผลักดันงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์จริง

เมื่อพิจารณาภาพรวมของกลไกทั้ง 20 กลไก จะเห็นได้ว่าการจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาได้รับการออกแบบให้เชื่อมโยงทั้งหลักธรรมและศาสตร์สมัยใหม่อย่างเป็นระบบ กลไกบางข้อเน้นการสร้างรากฐานด้านคุณธรรม เช่น การใช้ไตรสิกขา กาลามสูตร หรือพรหมวิหารสี่ ขณะที่บางข้อเปิดพื้นที่ให้ศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาเสริม เช่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การกำหนดมาตรฐานสากล หรือการวิจัยสหวิทยาการ การผสมผสานทั้งสองมิติทำให้การวิจัยไม่เพียงมีคุณค่าเชิงวิชาการ แต่ยังสามารถนำไปใช้พัฒนาชุมชนและสังคมได้จริง หากได้รับการสนับสนุนและต่อยอดอย่างต่อเนื่อง กลไกทั้งยี่สิบประการนี้จะเป็นโครงสร้างหลักที่ทำให้การวิจัยด้านพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างปัญหาและคุณธรรมในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยรวม ซึ่งสามารถสรุป ได้ดังนี้

ตารางที่ 3 กลไกการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา

ด้าน	กลไก	แก้ไขปัญหา (Problem Solving)
กลไกด้านการวางแผน	<ol style="list-style-type: none"> 1. การกำหนดกรอบยุทธศาสตร์การวิจัย 2. การจัดทำแผนปฏิบัติการวิจัยประจำปี 3. ระบบกำกับติดตามงานวิจัยตามตัวชี้วัด 4. การประเมินคุณภาพงานวิจัยและกระบวนการทำงาน 5. การจัดลำดับความสำคัญด้านวิจัยตามปัญหาเชิงพื้นที่ 	<p>แก้ปัญหาการทำงานวิจัยแบบกระจัดกระจาย ขาดทิศทางร่วม ไม่มีตัวชี้วัดกลาง และขาดระบบติดตามประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน</p>
กลไกด้านการพัฒนางานวิจัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระบบคัดเลือกและพัฒนางานวิจัยหน้าใหม่ 2. การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยผ่านการอบรมและพี่เลี้ยง 3. การเสริมสร้างบทบาทผู้บริหารงานวิจัย 4. การสนับสนุนด้านวิชาการและการเขียนข้อเสนอโครงการ 5. ระบบสร้างแรงจูงใจในการผลิตผลงานวิจัย 6. การประเมินสมรรถนะและแผนพัฒนารายบุคคล 7. การพัฒนาผู้เชี่ยวชาญและแกนนำวิจัยในสาขาสำคัญ 	<p>แก้ปัญหาการขาดแคลนนักวิจัย ขาดทักษะวิจัย การผลิตผลงานที่ไม่ต่อเนื่อง และการขาดระบบพี่เลี้ยงที่ชัดเจน</p>
กลไกด้านการจัดการข้อมูล	<ol style="list-style-type: none"> 1. การพัฒนาฐานข้อมูลงานวิจัยกลาง 2. ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อบริหารจัดการงานวิจัย 3. ระบบจัดเก็บ บูรณาการ และสังเคราะห์องค์ความรู้ 4. ระบบรายงานความก้าวหน้าและใช้จ่ายงบประมาณแบบโปร่งใส 	<p>แก้ปัญหาข้อมูลกระจัดกระจาย ไม่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้เดิม ขาดความโปร่งใส และไม่สามารถติดตามผลการใช้ทรัพยากรได้อย่างเป็นระบบ</p>
กลไกด้านเครือข่าย	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานในมหาวิทยาลัย 2. การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น 3. การพัฒนาเครือข่ายวิจัยระดับชุมชนและพื้นที่ต้นแบบ 4. การขยายผลและนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในวงกว้าง 	<p>แก้ปัญหาการทำงานแบบต่างคนต่างทำ ขาดการสนับสนุนจากภาคี ไม่สามารถขยายผลสู่พื้นที่ และผลงานวิจัยไม่ถูกใช้ประโยชน์จริงในสังคม</p>

อภิปรายผล

1. การสังเคราะห์งานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา จากการสังเคราะห์งานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรมจำนวนสามสิบเรื่อง พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาปัญญาและคุณธรรมโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐาน หลักธรรมที่ถูกนำมาใช้บ่อย ได้แก่ ไตรสิกขา อิทธิบาทสี่ และสังคหวัตถุ งานวิจัยหลายเรื่องได้จัดทำรูปแบบและกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนและสถาบันการศึกษา บางเรื่องเน้นการพัฒนาชุมชนและกลุ่มเป้าหมายเฉพาะโดยอาศัยหลักธรรมดังกล่าวเป็นแนวทาง อีกทั้งยังพบว่า งานวิจัยจำนวนหนึ่งมุ่งออกแบบระบบ และกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น หลักสูตรบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์การเรียนรู้ การสร้างพื้นที่ต้นแบบเพื่อการปฏิบัติ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา การสังเคราะห์ยังแสดงให้เห็นว่างานวิจัยหลายเรื่องเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคมร่วมสมัย ทั้งด้านการศึกษา การจัดการสิ่งแวดล้อม และการสร้างสุขภาวะองค์กรวม ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามทำให้งานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กว้างขวางและหลากหลาย ทั้งในมิติการเรียนการสอน การพัฒนาชุมชน และการสร้างกระบวนการเรียนรู้เชิงสังคม หลักไตรสิกขาช่วยกำหนดแนวทางการพัฒนาทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา ขณะที่หลักอิทธิบาทสี่ถูกนำมาใช้เป็นฐานคิดในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เกิดความเพียร ความตั้งใจ และการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ส่วนหลักสังคหวัตถุช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมระหว่างบุคคลกับสังคม การที่งานวิจัยจำนวนมากเลือกใช้หลักธรรมเหล่านี้เป็น เพราะมีความชัดเจน เข้าใจง่าย และสามารถนำไปปรับใช้กับสถานการณ์ร่วมสมัยได้จริง อีกทั้งการสนับสนุนจากหน่วยงานและสถาบันการศึกษายังมุ่งให้ผลงานวิจัยเกิดประโยชน์เชิงใช้สอย จึงผลักดันให้นักวิจัยพัฒนารูปแบบ กระบวนการ และนวัตกรรมที่เชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การศึกษา เทคโนโลยี และการจัดการสังคม เพื่อตอบโจทย์ปัญหาและความต้องการของชุมชนในยุคปัจจุบัน ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ มนตรี สังข์ทอง ที่ได้ศึกษาระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยของหน่วยวิจัยนวัตกรรมเพื่อสังคมและชุมชน โดยพบว่า การมีระบบและกลไกที่ชัดเจนช่วยยกระดับประสิทธิภาพและสร้างผลสำเร็จให้แก่งานวิจัย (มนตรี สังข์ทอง, 2560) การพบว่า หลักธรรมมีผลต่อการพัฒนาคุณธรรม สนับสนุนงานวิจัยของ พระฤทธิเดช อนุบาลโย และคณะ ที่พบว่า บทบาทพระสงฆ์กับการส่งเสริมศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนในอำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง สอดคล้องกับหลักเบญจศีลเบญจธรรม 5 ข้อ ได้แก่ 1) เมตตากรุณา 2) สัมมาอาชีวะ 3) กามสังวร 4) สัจจะ และ 5) สติสัมปชัญญะ ซึ่งจะช่วยให้พระสงฆ์มีหลักในการอบรมสั่งสอนให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณและโทษในการประพฤติปฏิบัติตนเอง เสริมสร้างศรัทธาให้เยาวชนได้เข้าถึงหลักธรรมคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติ ให้พุทธศาสนิกชนได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยง่าย (พระฤทธิเดช อนุบาลโย และคณะ, 2567)

ดังนั้น การสังเคราะห์หลักธรรมไตรสิกขา อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 ทำให้เกิดกรอบแนวคิดใหม่ในการบริหารงานวิจัยแบบพุทธบูรณาการ ที่เชื่อมการพัฒนา นักวิจัย การขับเคลื่อนกระบวนการวิจัย และการสร้างเครือข่ายชุมชน เพื่อให้งานวิจัยสร้างนวัตกรรมและผลกระทบเชิงสังคมอย่างยั่งยืน

2. การพัฒนาระบบการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา จากการพัฒนาการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา พบว่า ระบบที่ออกแบบในลักษณะห้องปฏิบัติการวิจัยพระพุทธศาสนา (Buddhist Research Lab: BRL) ประกอบด้วย หกโมดูลหลัก ได้แก่ ฐานข้อมูลงานวิจัย การพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ การประเมินคุณภาพงานวิจัย การสร้างเครือข่ายนักวิจัย การทดลองใช้ในพื้นที่ต้นแบบ และการสังเคราะห์เชิงนโยบาย ระบบนี้ได้ผ่านการทดลองใช้กับกลุ่มผู้ใช้งาน จำนวน 100 คน และได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ผลการประเมินชี้ว่าระบบมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงสังคม สาเหตุที่ทำให้เกิดข้อค้นพบดังกล่าว มาจากความจำเป็นที่ต้องมีระบบกลางในการจัดการองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งที่ผ่านมาอยู่ในลักษณะกระจัดกระจายและเข้าถึงได้ยาก การออกแบบ BRL ที่มีโมดูลครบวงจรทำให้สามารถตอบโจทย์ทั้งการจัดเก็บ การเผยแพร่ และการนำไปใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ การบูรณาการหลักสูตรเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและแนวคิดการจัดการความรู้ ทำให้ระบบมีความเป็นปัจจุบัน และตรงกับความต้องการของผู้ใช้งานจริง

ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของ มนตรี สังข์ทอง ที่ได้ศึกษาระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยของหน่วยวิจัยนวัตกรรมเพื่อสังคมและชุมชน โดยพบว่า การมีระบบและกลไกที่ชัดเจนช่วยยกระดับประสิทธิภาพและสร้างผลสำเร็จให้แก่งานวิจัย (มนตรี สังข์ทอง, 2560) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ พรรณี คอนจจอหอ และคณะ ที่พัฒนาระบบสารสนเทศคุณภาพซิกซ์ซิกม่าเพื่อการบริหารงานวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ระบบที่ออกแบบขึ้นได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้องในระดับสูง สะท้อนว่าระบบที่มีมาตรฐานสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพได้จริง (พรรณี คอนจจอหอ และคณะ, 2555) นอกจากนี้ ยังใกล้เคียงกับงานของ ภรณ์ทิพย์ สุภาภรณ์ และคณะ ที่พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อจัดการข้อมูลงานวิจัยภายในสถาบันการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้มีความพึงพอใจสูงต่อระบบ แสดงให้เห็นว่าการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับการบริหารงานวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของระบบ BRL ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลไกสนับสนุน (ภรณ์ทิพย์ สุภาภรณ์ และคณะ, 2566)

นอกจากนี้ ระบบ BRL ยังเป็นการต่อยอดจากแนวคิดของ Research Café การออกแบบ BRL จึงเน้นการนำผลงานวิจัยไปสู่คนทุกช่วงวัยผ่านระบบที่เข้าถึงง่ายกว่าการอ่านในเล่มวิจัยเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ พระณัฐวัฒน์ กลยาณวฑฒนเมธี ที่กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็น กระบวนการรูปแบบหรือโครงสร้าง หมายความว่า การจัดการศึกษาให้เป็นระบบ การศึกษาตลอดชีวิตนั้นจะไม่น่าจะสามารถปฏิบัติได้ แต่ปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวมีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นการจัดการศึกษาให้เป็นระบบการศึกษาตลอดชีวิต หรือส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (พระณัฐวัฒน์ กลยาณวฑฒนเมธี, 2564)

จึงกล่าวได้ว่า ระบบ BRL ไม่ใช่เพียงระบบปฏิบัติการด้านการวิจัยเท่านั้น แต่ยังช่วยให้นักวิจัยรุ่นใหม่ นิสิตนักศึกษา และผู้ที่สนใจทางด้านพระพุทธศาสนาสามารถสืบค้นผลงานวิจัยที่ผ่านการสรุปวิเคราะห์แล้ว ส่งผลให้งานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับการอ้างอิงและนำไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการที่กว้างขึ้นกว่าเดิม

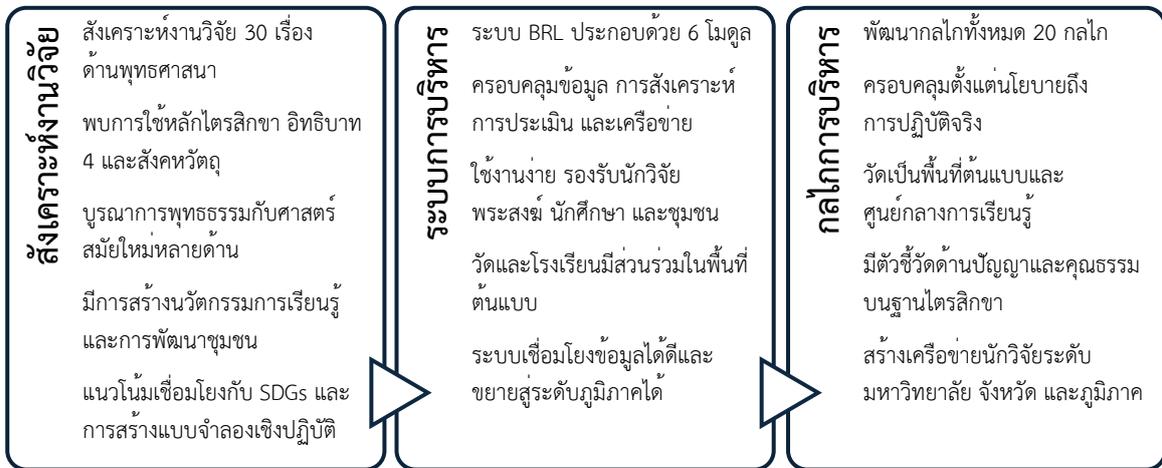
3. การพัฒนาการบูรณาการการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการบูรณาการการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม สามารถสรุปออกมาได้ 20กลไก ซึ่งสะท้อนการบูรณาการหลักสูตรเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อสร้างระบบการจัดการที่เป็นรูปธรรม กลไกทั้ง 20 ข้อครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดทิศทางการวิจัย การสร้างฐานข้อมูลงานวิจัยกลาง

การอบรมและพัฒนานักวิจัย การประเมินคุณภาพงานวิจัย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดสรรทรัพยากร การกำกับติดตามงานวิจัย การสร้างเครือข่ายวิชาการทั้งในและต่างประเทศ การพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่องค์ความรู้ การถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชน การทำวิจัยเชิงพื้นที่ การจัดทำมาตรฐานการวิจัย การสร้างศูนย์กลางทางวิชาการ การสนับสนุนงานวิจัยแบบสหวิทยาการ การพัฒนาระบบพี่เลี้ยงนักวิจัย การเผยแพร่ผลงานในสื่อร่วมสมัย การพัฒนาเครื่องมือวัดผลด้านปัญญาและคุณธรรม การทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาสังคมตามแนวริยาสัจสี่ และการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างคณะสงฆ์ นักวิชาการ และชุมชน ข้อค้นพบเหล่านี้สะท้อนว่าการวิจัยด้านพระพุทธศาสนาจะมีพลังในการขับเคลื่อนสังคมได้ก็ต่อเมื่อมีกลไกที่ครอบคลุมทั้งการวางแผน การดำเนินงาน และการเผยแพร่ผลอย่างเป็นระบบ ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากในอดีตการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนายังขาดระบบที่ชัดเจนและไม่มีกลไกกลางที่จะช่วยเชื่อมโยงงานวิจัยให้เป็นทิศทางเดียวกัน งานวิจัยจึงมักกระจุกกระจายอยู่ในระดับบุคคลหรือสถาบัน ทำให้ผลที่ได้ไม่สามารถนำไปใช้พัฒนาในระดับโครงสร้างหรือสังคมได้อย่างเต็มที่ การสร้างกลไกยี่สิบข้อจึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นคำตอบต่อปัญหาดังกล่าว โดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น การกำหนดทิศทางวิจัยที่อาศัยหลักไตรสิกขาและอิทธิบาทสี่ การใช้หลักสังคหวัตถุเป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมชุมชน และการเชื่อมโยงกับเครื่องมือสมัยใหม่อย่างระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนากลไกเหล่านี้ยังได้รับแรงหนุนจากความต้องการของผู้เกี่ยวข้องทั้งในสถาบันสงฆ์ มหาวิทยาลัย หน่วยงานรัฐ และภาคประชาสังคม ที่เห็นร่วมกันว่างานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาควรถูกนำมาใช้แก้ปัญหาสังคมอย่างเป็นระบบมากกว่าการเป็นเพียงองค์ความรู้เชิงทฤษฎี เหตุผลอีกประการหนึ่ง คือ การยกระดับมาตรฐานการวิจัยของประเทศให้สามารถเชื่อมโยงกับมาตรฐานสากล ทำให้นักวิจัยต้องคิดค้นกลไกที่ครอบคลุมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อให้การผลิต การใช้ และการเผยแพร่งานวิจัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรวจสอบได้ จึงกล่าวได้ว่า กลไก 20 ข้อเป็นชุดกลไกใหม่ที่ตอบโจทย์เฉพาะด้านการบูรณาการหลักธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรรรณี คอนจจอหอ และคณะ ที่ได้ออกแบบระบบจัดการสารสนเทศคุณภาพซิกซ์ซิกม่าเพื่อการบริหารงานวิจัย ผลการวิจัยพบว่า ผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ยอมรับระบบสารสนเทศที่ออกแบบไว้ในระดับสูง สะท้อนว่าการมีเครื่องมือและกลไกด้านสารสนเทศช่วยยกระดับประสิทธิภาพการวิจัยได้จริง เช่นเดียวกับกลไกที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นฐานสนับสนุนการเผยแพร่องค์ความรู้ในงานวิจัยครั้งนี้ (พรรรณี คอนจจอหอ และคณะ, 2555)

จึงกล่าวได้ว่า กลไกการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม นอกจากจะช่วยให้นักวิจัยภายในมหาวิทยาลัยสามารถพัฒนางานวิจัยของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วยังส่งผลให้บุคคลภายนอกเข้าใจระบบการบริหารงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อความเชื่อมั่นขององค์กรภายนอกอย่างมาก

แม้งานวิจัยครั้งนี้จะมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ระบบ BRL ถูกทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างจำกัดเพียง 100 คน ในช่วงเวลาสั้น ๆ กลไก 20 ข้อ เป็นการออกแบบตามความเห็นผู้เชี่ยวชาญ/ผู้บริหารในบริบทเฉพาะก็ตาม เพื่อให้การวิจัยมีผลกระทบต่อวงกว้างวิชาการในอนาคต คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการประเมินผลกระทบระยะยาว (Long-Term Impact Evaluation) ของการใช้ระบบและกลไก การขยายขนาดการทดสอบ (Scaling Up) ระบบ BRL ในสถาบันอื่น ๆ และการศึกษาปัจจัยความสำเร็จ (Success Factors) ในการนำกลไกไปปฏิบัติจริง

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 จากการสังเคราะห์และพัฒนางานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม นำไปสู่การค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่บูรณาการทั้งมิติวิชาการและปฏิบัติการ โดยสรุปสาระสำคัญได้เป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) การค้นพบเชิงทฤษฎีและองค์ความรู้ใหม่ จากการสังเคราะห์งานวิจัย 30 เรื่อง พบการเปลี่ยนแปลงจากการตีความหลักธรรมแบบดั้งเดิมไปสู่การสร้างนวัตกรรมเพื่อสังคม โดยเกิดทฤษฎีการบูรณาการพระพุทธศาสนา (Buddhism Integration Theory) ที่เชื่อมโยงหลักอริยสัจ 4 และไตรสิกขาเข้ากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เพื่อแก้ปัญหาสังคมโลก นอกจากนี้ ยังพบ “PSW Model” ซึ่งประยุกต์ศาสตร์พระราชากับการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และนวัตกรรมการศึกษาที่ผสมพุทธจิตวิทยากับการคิดเชิงวิจารณ์ญาณตะวันตก เพื่อสร้างทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 2) การค้นพบเชิงระบบการบริหารจัดการ เกิดระบบวิจัยรูปแบบใหม่ที่เน้นความสมดุลระหว่างวิชาการและปฏิบัติการ โดยเปลี่ยนจากระบบปิดภายในสถาบันมาเป็นโครงสร้างเครือข่ายที่เชื่อมโยง มหาวิทยาลัย ภาครัฐ วัด และชุมชน ระบบนี้ออกแบบให้มีความยืดหยุ่น รองรับทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ และเปิดโอกาสให้วัดและชุมชนมีบทบาทเป็นทั้งแหล่งข้อมูลและผู้ใช้ประโยชน์โดยตรง ทำให้งานวิจัยสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง และ 3) การค้นพบเชิงกลไกการขับเคลื่อน การวิจัยได้พัฒนา 20 กลไกการบริหารจัดการที่มีความชัดเจนตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการในพื้นที่ กลไกเหล่านี้ทำหน้าที่ลดความซ้ำซ้อน ประสานความร่วมมือ และยกระดับมาตรฐานงานวิจัยพระพุทธศาสนา โดยมีจุดเด่น คือ การเปลี่ยนบทบาทของวัดให้เป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้และวิจัย (Research Hub) ที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตวิญญาณของคนในชุมชน สรุปภาพรวม ข้อค้นพบใหม่ทั้งหมดชี้ให้เห็นว่า งานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้ก้าวข้ามขอบเขตทางศาสนา ไปสู่การเป็นนวัตกรรมทางปัญญา ที่ใช้พระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการสร้างสมดุลระหว่างปัญญาและคุณธรรม ควบคู่ไปกับความก้าวหน้าของวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกันทางความคิด

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่ได้พัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา สามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะในหลายระดับ ทั้งในเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และเชิงวิชาการเพื่อการวิจัยในอนาคต ข้อเสนอแนะเหล่านี้มีความสำคัญต่อการยกระดับงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพ สร้างคุณค่าแก่สังคม และสามารถเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) รัฐบาลควรกำหนดนโยบายการวิจัยด้านพระพุทธศาสนาให้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ชาติด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม โดยบรรจุไว้ในแผนการวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ เพื่อให้ทิศทางการวิจัยชัดเจนและได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง 2) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ควรจัดตั้งศูนย์หรือสำนักบริหารจัดการงานวิจัยพระพุทธศาสนาในระดับประเทศ ทำหน้าที่รวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่ผลงานวิจัยในลักษณะฐานข้อมูลกลาง รวมถึงประสานงานกับมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ระบบการจัดการงานวิจัยมีเอกภาพ และ 3) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ควรสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรด้านการวิจัยอย่างเพียงพอ โดยจัดสรรทุนวิจัยเฉพาะด้านพระพุทธศาสนา และกำหนดกลไกการติดตามประเมินผล เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย 1) มหาวิทยาลัยควรนำนวัตกรรมจัดการงานวิจัย เช่น ระบบ BRL และฐานข้อมูลกลาง มาใช้เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ และเปิดโอกาสให้นักวิจัยเข้าถึงได้สะดวก 2) มหาวิทยาลัยควรจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพนักวิจัย โดยใช้หลักไตรสิกขาเป็นกรอบ เพื่อให้การพัฒนา มีความสมดุลทั้งด้านคุณธรรมและวิชาการ และ 3) มหาวิทยาลัยควรกำหนดมาตรฐานการวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่ชัดเจน และจัดให้มีการประเมินคุณภาพผลงานโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อยกระดับงานวิจัยให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปนั้น ประกอบด้วย 1) ควรมีการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้ระบบ BRL และกลไกการบริหารจัดการงานวิจัยในสาขาอื่น ๆ ของพระพุทธศาสนา เช่น การเผยแผ่ การศึกษาพระปริยัติธรรม และการพัฒนาสังคม เพื่อให้เห็นศักยภาพของระบบในหลายมิติ 2) ควรพัฒนาการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลไกการจัดการงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนากับกลไกในศาสตร์อื่น เช่น การแพทย์ การศึกษา และสังคมศาสตร์ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีลักษณะสหวิทยาการ และ 3) ควรมีการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนากับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เพื่อยืนยันบทบาทของพระพุทธศาสนาในการแก้ไขปัญหาพร้อมสมัยในระดับสากล

เอกสารอ้างอิง

- พรรณี คอนจจอ และคณะ. (2555). การวิเคราะห์และออกแบบระบบจัดการสารสนเทศคุณภาพซิกซ์ซิกม่าเพื่อการบริหารงานวิจัยในมหาวิทยาลัยราชภัฏ. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 18(35), 41-51.
- พระครูกาญจนกิจโสภณ (ทนากร วรญาโณ). (2568). การศึกษาผลกระทบต่อศรัทธาและแนวทางการป้องกันพระภิกษุผู้กระทำความผิดพระธรรมวินัย ในปัจจุบัน. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 3(1), 134-144.
- พระครูปลัดเสนาะ วิสุทโธ และคณะ. (2567). รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามหลักพุทธธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 7(4), 39-52.

- พระณัฐวัฒน์ กลยาณวทฒนเมธี. (2564). การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ ของวัดพระธาตุ ดอยสะเก็ด พระอารามหลวงอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(2), 113-128.
- พระราชวัชรสารบัณฑิต (ประสาร จันทสาโร) และคณะ. (2566). ถอดบทเรียนทางการบริหารจากวัดไทยในต่างประเทศ กับการสืบรักษาพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาวัดพระธาตุดอยสุเทพ เมืองชินโนฮิลท์ แคลิฟอร์เนีย. วารสาร วิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 5(2), 71-83.
- พระฤทธิเดช อนาลัย และคณะ. (2567). บทบาทพระสงฆ์กับการส่งเสริมศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน ในอำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 7(3), 65-77.
- พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร) และคณะ. (2567). การประยุกต์หลักการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการ เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ยุคใหม่. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 2(4), 78-91.
- ภรณ์ทิพย์ สุภาภรณ์ และคณะ. (2566). การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการข้อมูลงานบริหารจัดการ งานวิจัยภายในสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม, 22(2), 88-97.
- มนตรี สังข์ทอง. (2560). รูปแบบการประเมินภายในเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่. วารสารวิจัยเพื่อ การพัฒนาเชิงพื้นที่, 9(4), 234-241.
- อภิัญญา ฉัตรข้อฟ้า และคณะ. (2567). รูปแบบการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดในประเทศไทย. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 13(6), 362-373.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30, 607-610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>.